

MONICA-LUCIA DINU

UN ROMAN DE IDEI, "ISTORII" DE MIRCEA CIOBANU

ISBN 978-973-0-32573-7

Ploiești

2020

## UN ROMAN DE IDEI, "ISTORII" DE MIRCEA CIOBANU

Motto:” Căci din cuvintele tale vei fi scos fără vină și din cuvintele tale vei fi osândit.”

Mircea Ciobanu- "Romanul românesc în interviuri", vol.I, partea a II-a

Prezență de anvergură a literaturii contemporane, Mircea Ciobanu impune în scrierile sale o religiozitate a ființei, transfigurată de puterea covârșitoare a credinței, dincolo de care, realitatea vie, cotidianul trebuie resemantizate într-un cod moral al unei umanități de nepervertit.

Consacrat ca poet și eseist, talent suținut cu aplomb în impresionante volume de poezii și articole elaborate, autorul ajunge în scurt timp să se impună și ca prozator reductabil. Succesul asigurat de o formulă creatoare, nu doar novatoare, prin cadențele zicerii biblice, ci și rafinate, prin inflexiunile unei voci auctoriale exersate în dizertațiuni de tot felul, îl va ambiționa pe Mircea Ciobanu să urmărească cu consecvență, până la sfârșitul vieții, o vocație de romancier.

Literatura contemporană de la sfârșitul deceniului al șaptelea și începutul celui de al optulea din secolul XX este momentul afirmării ca prozator a lui Mircea Ciobanu. Poetica romanului său impune memoria și istoria, împletind mitul cu parabola în destinul unei familii, Palada. De altfel, ideile sale despre scriitură și povești sunt expuse programatic în eseuri, dar și în „lecția deschisă”, ținută de generația sa de prozatori.

Experimentat în proze precum **Epistole I, Cartea fiilor, Martorii și Tăietorii de lemne**, romancierul cizelează într-un ciclu romanesc, cel al **Istoriilor**, etapele unui savant proces al încriptării semnelor lumii ancestrale în real. Pretutindeni în creația sa dăinuie o subtilă alunecare a sacrului în profan. Semințele acestei lumi relativ noi, sădite în țărâna istoriilor vechi, se dovedesc infertile în proliferarea și conservarea miturilor. Intrat totuși în posesia unui secret al creației, în urma unui miraculos pact cu forțele oculte, dar protejuitoare ale paginii scrise, pact ce se încheie întotdeauna cu mâna pe Biblie, Mircea Ciobanu epuizează în vasta arhitectură a ultimului său roman ( în cinci volume) adevărata măsură a talentului său.

Cartea de structură barocă, cu un complicat mozaic al ipostazelor relatării, se hrănește din principiul activ al poveștilor: istorie din istorie se naște și în istorie se va înturna. Istoriile sunt potrivit acestei formule povestiri care compun *un Epos* (nu neapărat pus sub semnul de recunoaștere a totalității, ci mai degrabă al cosmicității, a respectării destinelor modelate în timp, de relații inextricabile, de mecanismele existenței), configurând tot mai accentuat un narator-martor sau un narator ce cultivă reflexivitatea *expus*- ca să spunem astfel- tot mai angajat în

raporturile dintre personajele unei *cronici*. Ea presupune participanți, explicații, depoziții, matori în această intervenție care marchează un interval al discursului, nu o data întrerupt de digresiuni-fabule sau de explicații cu valoare de echivalente ale memoriei și ale stărilor supuse analizei introspective. Scriere omogenă, cu potențe semnificative difuze, **Istoriile** ascund o densitate a ideilor într-o materie epică de nesupus unei analize. Autorul re-scrie poveștile biblice și variantele unor mituri clasice (Constructorul, Icar, Cutia Pandorei), dându-le alte semnificații. Ceea ce unifică într-o sinteză coerentă aceste predilecții pentru parabolă și trimiteri livrești este tocmai suflul creator al totalității.

Construit epic ca un labirint, romanul își ramifică povestea inițială, cea a familiei Palada, într-o abundență de *istorii* puse pe seama celui care deține puterea, Gheorghe Palada, luminând în adâncimi rotite o lume fastuoasă în care funcționează ca poli de semn opus substantivele-putere și slăbiciune. Fără a fi o *proză cu cheie*, după rețeta mesajului subversiv inserat în text, metodă de lucru des întâlnită în anii comunismului, **Istoriile** uimește prin rafinarea unei formule eclectică, cizelată într-un ritual al zicerii în care numeroasele episoade de parabolă deformată din **Vechiul și Noul Testament** eclipsează realitatea vieții familiei Palada. Calitativ și cantitativ, timpul rememorării, retrairii unor fapte simbolice, este superior celui prezent, concentrat în durata a două zile- de la Sărbătoarea Anului Nou din casa lui Gheorghe Palada până la părăsirea de către acesta a căminului conjugal împreună cu Iana Pascal. Deși abordează formula epică a ciclului narativ, cartea nu respectă prima regulă a înlanțuirii epice a faptelor relatate, constituind, în bună măsură, efectele unui efort demonstrativ, elementul comun în definirea personajului central, Gheorghe Palada, și a autorului, Mircea Ciobanu. În **Istoriile**, prim-planul textului este ocupat de o idee pe care scriitorul o pune în lumină, iar personajul o trăiește, o pune în scenă. Așadar, se poate vorbi mai puțin de un nucleu epic și mai aproape de obiectivul său, despre un nucleu de idei. Din puterea de iradiere a trecutului spre prezent, ia naștere primul volum al acestei cronici, situat la confluența dintre timpul de sărbătoare și cel cotidian. Masa de Anul Nou din casa Palada plasează acțiunea sub auspiciile unei durate sacre, inaugurale. Timpul de sărbătoare este un timp al salvării ce dă posibilitatea omului stăpân pe destinul său, dar pe viața celorlalți, de a se elibera de povara singurătății și de a se împlini pe sine prin iubire. În încercarea de a se împărtăși semenilor, Gheorghe Palada eșuează, rămânând ostracizat în propria putere. Întreaga desfășurare a existenței sale cade sub imperiul necesității. Forța personalității acestui personaj se conturează într-o zonă a ambiguității din penumbra impresiilor și sentimentelor celorlalți unde stăruie inexplicabil o vagă asemănare cu presimțirea trădării christice. Stigmatizat de însemnele puterii, Gheorghe Palada trăiește agonia unei vieți solitare, într-un coșmar al neputinței împlinirii sinelui. Biografie liniară, aparent fără nimic spectaculos, această istorie se îmbogățește și se adâncește în semnificații, potrivit unei dialectici a poveștilor fără sfârșit, într-un regres lent spre un alt stadiu al ființei umane. Moment privilegiat, abandonarea în somn a personajului principal, îi dezleagă acestuia baierile conștiinței de firele unei necesități într-o viziune onirică cu zone de vacuitate, unde spațiul și timpul sunt resimțite ca niște capcane imponderabile, iar tirania obiectelor dă impresia invadării lumii înconjurătoare. Tot din imperiul memoriei renaște, sub acțiunea unor istorii, și existența miraculoasă a soției eroului, Maria

Palada, cu descendență în neamul negustorilor parveniți, Iancu Dulescu. Ea se trage din seva personajului marquezian, tenebroasa Logofeteasa, pe care timpul nu o poate răpune.

Din pomenirea întru veșnicia istoriei întregului neam se nasc în jurul unei figuri simbolice, cea a Constructorului-Gheorghe Palada, raporturile esențiale ale cărții- slăbiciunea și puterea. Firul epic devine pretext pentru dezvoltarea unei meditații lucide asupra însingurării și izolării progresive, căci viața eroului prinde contur tocmai din istorisirile celor slabi. Stăpân pe poveștile celorlalți, el își pierde însăși puterea asupra propriei povești.

Dedicată Mariei Palada, Cartea a II-a a primului volum prezintă un destin al supunerii, al căutării celui puternic sub oblăduirea căruia se va așeza, ca într-o matcă primordială, întreaga stirpe rătăcitoare a Duceștilor. Aceasta plecase sub conducerea Logofetesei de pe tărâmurile Romanaiilor mitizate prin forța lui "a fost odată" și s-a stabilit, sub semnul risipei, la vreme de restriște, în București. Explorarea biografiilor acestora proiectează pe un fundal al timpului istoric (de dinaintea, din timpul și imediat după încheierea celui De-al Doilea Război Mondial) istoria socială și istoria particulară a omului, văzute într-o relație de interdependență care determină cauzalitatea evenimentelor definatorii din existența individului: nașterea, pierderea averii, căsătoria și moartea. Spre sfârșitul volumului, Gheorghe Palada devine actant în propria-i istorie ivită din tenebrele memoriei.

Evenimentele petrecute pe durata unei singure zile (plimbarea pe străzile Bucureștiului, vizita la curtezana Petra Sterian, masa din prima zi a anului la care participă cu senzația propriului priveghi) accentuează criza morală a stăpânului puterii și declanșează rememorarea faptelor esențiale din bizarul lui destin. Viața pe șantier, construirea mitului său ca întemeietor de către muncitori, nu din iubire, ci din slăbiciune și temă, sentimentul de frustrare în fața fiului resimțit ca strain neputincios în a purta pe umeri greutatea numelui Palada, înstrăinarea de soție, de frații săi și, mai ales, amintirea mamei Bela, în fața căreia se impune prematur ca stăpân, toate acestea reprezintă o meditație lucidă asupra însingurării într-un cult al atotputerniciei sale. Conștiința puterii este astfel o conștiință tragică, traumatizată de povara memoriei. Ca într-un vis sau poate chiar în vis, ivit dintr-un regim al ambiguității, finalul volumului I este o simbolică rătăcire a lui Gheorghe Palada într-o realitate fantastică, dominată de acțiunea stihială a naturii unde copleșitoarea teamă de necunoscut și sentimentul părăsirii devin o *căutare de semne*. Sub iradierea trecutului, amintirea și mărturisirea, două elemente esențiale ale mecanismului naratorlogic, se aliază în relatarea episodului bizarei case Mavrichi.

Confesiunea, mărturisirea față în față a celor care vin în casa Mavrichi, devine o dezvăluire a celui alt constituit ca un Infern sartrian. Cu experiența tinereții petrecute în acest ezoteric lăcaș al legitimizării păcatului mărturisit printr-o succesivă lepădare de sine, Gheorghe Palada privește în adâncul conștiinței unde descoperă fondul unei slăbiciuni. E vorba de însoțirea sa cu Maria, ridicată prin faptele sale la valoarea unui arhetip feminin, în misterioasa casa de lut de pe malul Mostiștei. Loc sacru, la temelii casei stă imolată ființa de foc a italinecei Tereza Cecchi, cula de lut primește în intimitatea ei maternă dragostea primordială a acestui cuplu

refugiat într-o desăvârșită uitare de sine în care se celebrează pierderea numelui și a însemnelor puterii. Hrănită din slăbiciunea omului, casa cere sacrificiu, cel al zidarului Vasile Togan. Năruirea ei din temelii se petrece într-un timp mitic al sărbătorii, în urma căreia constructorul își recapătă puterea. A iubi o femeie este o slăbiciune.

În alternanță cu fluxul memoriei lui Gheorghe Palada, naratorul omniscient dezvăluie pragmatic episoade din cotidian care par la un moment dat consubstanțiale faptelor biblice, fără însă a se înscrie fidel pe linia unei parabole. Așa pare a fi și nunta zidarului Vasile Togan cu femeia Arhavi, făcând trimitere la nunta din Caana Galilei, unde vinul, bucatele și voia bună sunt puse sub semnul christic, precum și falimentul lui Iancu Dudescu care reface scenariul sărăcirii fiului Risipitor. Punctele comune nu sunt întâmplătoare; ele au rolul de a înscrie povestirea în vremea lui a fost odată”, timp calitativ superior celui al faptelor care țin de realitatea netransfigurată. Când lucrurile ajung să semene pînă la identificare cu episoadele biblice, autorul introduce prudent elemente diferențiatore, de readucere în timpul istoric, cronologic. I se propune cititorului un agil joc al inducției și deducției în materia epică, din care învingător nu iese autorul, nici cititorul, ci Textul, producția de istorii care se hrănește din alte istorii pentru a plăsmui istorii viitoare.

Așa se naște secvența epică a foametei, descrisă dincolo de porțile închise ale antreprizei Timișoara, unde Gheorghe Palada reiterează episodul biblic al lui Iosif și al fraților săi. Născut sub zodia puterii, el presimte chiar și venirea secetei. Prevestirea îl obligă în fața muncitorilor și, într-un fastuos ceremonial, el pune la adăpost, la vreme de restriște, hrana necesară. Foamea le deformează muncitorilor percepția și îi constrânge să spună, într-un delir al vorbelor, povești cu tâlc, cu conotații într-un regim fabulous infernal. Delirul de cuvinte iese din matcă, într-o devălmășie a variantelor care se transformă într-o stihie a oamenilor înfomețați, cu petreceri funeste ale unor diabolici cărători de smoală și cu încâlcite rituri de legare a ploii făcute de cărămidari.

Dacă în primele două volume ale **Istoriilor**, narațiunea dă senzația unei alunecări subtile din istorie fără a sesiza la nivelul construcției epice o schimbare de intenții, cu cel de al treilea tom, concepția structurii ciclului de romane suferă modificări.

Personajul central, înscăunat după legile ritualice ale actului de a face istorie, este însuși naratorul. În prim-plan trec Textul și Cititorul. Asistăm la o provocare a cititorului care se trezește că ia locul ascultătorului de istorii. Tema fundamentală devine Moartea, cu motivul puterii de a renunța la viață. Compoziție mult mai cerebrală decât în primele două volume, **Istoria** devine un mozaic de întâmplări, de secvențe coerente, din existența celor care se pregătesc să înfrunte/să se înfrunte cu moartea: Iancu Dudescu și Lisa Dudescu. Acești doi exponenți ai puterii, stăpâni pe viață, dar și pe moarte, fac din trecerea în celalaltă lume un loc de întâlnire cu sinele, într-o sărbătoare a renunțării de viață. Pentru Iancu Dudescu, moartea este ispășirea de bunăvoie a unei pedepse, afacere încheiată între el și Dumnezeu, fără încuviințarea vreunui martor. Pentru Lisa Dudescu, moartea este întâlnire alegorică cu o diabolică femeie de

așternut. Așteptarea sfârșitului ea și-o petrece căscând de plictiseală, pentru că și pentru a muri e nevoie de putere. Puterea rămâne a Creatorului/creatorului care își supune personajele paginii scrise.

Facând prezența supușilor, Mircea Ciobanu revine la destinului lui Gheorghe Palada pentru a nuanța sensul raportului slăbiciune/putere în înfruntarea acestuia cu noi personaje: Leon Pascal, Miron Roșescu și Dine Marchiteanu.

În raport cu fiecare dintre aceștia, eroul înregistrează subtile mutații psihologice: toți trei, prin modalități diferite, îi subminează autoritatea. Astfel, spre finalului acestui volum, Gheorghe Palada trăiește un acut sentiment al vulnerabilității, simte că i s-a luat puterea.

Există în aceste **Istorii** o plăcere a scrisului la care cititorul asistă ca la serbare regizată în culisele textului, unde se pune la punct o complicată artă a seducției. Fascinarea și ademenirea cititorului în mrejele paginii scrise presupune un ingenuu joc al neputinței de a stabili raporturi de identificare cu literatură clasică, mit, muzică sau pictură. Acest joc se rafinează mai apoi într-o provocare amabilă de a participa la elaborarea misterioasă a frazei. Ceremonialul inițierii într-o hermeneutică a textului este, în fapt, o falsă *ars amandi* a celui care receptează sensul, căci, cel care scrie, stăpânul Istoriilor, îți ia seama și își impune măsuri de prevedere, refuzând celui novice intimitatea cu adevărul cel mai adânc al textului. Al treilea volum este și cel mai bine scris, apoi arta **Istoriilor** devine doar meșteșug.

Ceea ce oferă penultimul volum într-o agonie metodei de lucru, care se dovedise până atunci coerentă și funcțională, lasă poveștile fără sevă. Tema devine existența ratată a celor care se vădeau a fi învingători de profesie. Dintr-un scenariul al însingurării progresive ies niște învinși.

Fără însemnele puterii, *Marele* Palada se închide în propria-i letargie ca într-o așteptare prevestitoare de moarte. Însotirea cu Ioana Pascal, simțită ca o cale de salvare de sub teroarea memoriei revelatoare de fapte ce se vor răzbunate, nu-i dezvăluită totuși calea spre iubire. Privirea introspectă în cavernele conștiinței se întoarce la realitate mai sărăcită pentru că acolo există un calvar al căderii, într-un regim al opresiunii sinelui retras în imposibilitatea întoarcerii în lume.

Tot pe mitul puterii, Leon Pascal, asemenea regelui Ezechia din **Cartea Regilor** care își face din bogăție un motiv suprem pentru a trăi, viețuiește în singurătate, căci de la o vreme cărțile se pierd și soția îl părăsește. Sentimentul narcisistic al autocompătimirii cade sub incidența loviturilor sorții. Prin acest personaj se găsește în lectura cărții un spațiu de expiere pentru o viață mistificată de vanitatea și orgoliul posesiei Unicului. Există aici un cod cultural, o reinterpretare a lui Faust.

Cartea a III-a din acest volum revine la fresca socială a unui șantier în care proliferază scene ale muncii socialiste, ironizate subtil. Acolo, datorită și planul cincinal sunt devizele unei

umanități degradate. Personaj exemplar, *cu cheie*, devine Miron Roșescu. El e Constructorul care, greșind planurile unui viaduct, își asumă condiția de sacrificat, asemenea unui Icar al timpurilor noi. Finalul volumului revine la însingurarea *Marelui* Palada, la retragerea lui de pe scena vieții unde cineva își va juca rolul de ființă fără umbră, în atenta analiză psihologică a înregistrării lucide a eșecului existenței sale.

Romanul pare încheiat în aceste condiții ale regresiei lui Gheorghe Palada, omul care și-a pierdut puterea și nu se mai caută pe sine. Alte trei personaje, toate ieșite din puterea *Marelui* Constructor, Leon Pascal, Milița și Maria Palada, toate sub stigmatul singurătății, pleacă în călătoria căutării sinelui.

Ultimul volum, intitulat **Tânărul bogat**, subintitulat **Istorii**, este o răsturnare a episodului biblic al Fiului rătăcitor, în care Marcu, fiul *Marelui* Palada, se îndepărtează de casa sărăcită de viață. Înstrăinat de tată, el își găsește rostul în preajma unor oameni necunoscuți. Folosind tehnica unei oglinzi răsturnate, romanul se fundamentează pe inversarea raporturilor de forță dintre personaje. *Marele* Gheorghe Palada este redus de acțiunea istoriilor celorlalți care s-au hrănit din puterea lui.

Conceput ca roman cronică de familie sau roman-fluviu, **Istorii** se abate de la albie, devine un roman de idei structurat pe raportul slăbiciune-putere. Dincolo de modele literare, proza lui Mircea Ciobanu rămâne un insolit eveniment epic într-o epocă dominată de prolecultism. E o forță a poveștii creatoare de viață, o desemnatizare a miturilor fundamentale și, mai ales, un lirism al prozei.

## **BIBLIOGRAFIE**

CIOBANU, MIRCEA - **Istorii**, I, Editura Eminescu, Bucuresti, 1977;

CIOBANU, MIRCEA - **Istorii**, II, Editura Cartea Românească, Bucuresti, 1978;

CIOBANU, MIRCEA - **Istorii**, III, Editura Cartea Românească Bucuresti, 1981;

CIOBANU, MIRCEA - **Istorii**, IV, Editura Cartea Românească Bucuresti, 1983;

CIOBANU, MIRCEA - **Istorii**, V, Editura Eminescu, Bucuresti, 1986.

## **REFERINȚE CRITICE**

Sasu, A., Vartic, Mariana-**Romanul românesc**, I, Bucuresti 1986;

Holban, Ion-**Profiluri epice contemporane**, Bucuresti, 1987;

Pecie,Ion- **Romancierul în fața oglinzii**, Bucuresti, 1998.